

ctrl+©

Суперечка про авторські права нагадує дискусію, де обидві сторони переконані, що тримають за хвіст істину, хоча насправді тягнуть kota за різні вуха. З одного боку, логіка майже математична: інформація - це не котлета. Якщо поділитися котлетою, у вас її більше немає. Якщо поділитися текстом, музикою або кодом, вони нікуди не зникають. Отже, кажуть апологети свободи даних, перекривати доступ - все одно що ставити лічильник на сонячне світло. З іншого боку, є нудний, але неприємний аргумент бухгалтерії: спробуйте не годувати автора. Згодом автор починає писати менше, гірше або йде працювати сантехніком. У цій моделі пірат виглядає не як Робін Гуд, а як злодій, що краде з ресторану каструлю супу й називає це "оптимізацією гастрономічного потоку". Істина, як це часто буває, знаходиться не посередині. Вона взагалі стоїть десь збоку.

Ласкаво просимо в епоху, де володіння контентом нагадує спробу утримати ртуть голими руками.

Колись контент мав вагу. Буквально. Платівки, книжки, плівка. Фізика допомагала юристам: щоб скопіювати твір, треба було побудувати фабрику. Але фізичні носії видихнули. CD-диски й вініл тепер частіше виконують роль інтер'єрного артефакту, а книжкова шафа - це фон для ютуб-блогера. Контент розчинився в мережі й перейшов зі стану твердого тіла в стан чистого потоку. Намагатися ним володіти стало приблизно так само практично, як приватизувати вітер. Копірайт у цифрову епоху виглядає трохи кумедно. Юрист, що намагається зупинити торрент-трекер, нагадує старого, який кричить на хмару.

Але проблема глибша, ніж піратство. Якщо подивитися на систему знань як на обчислювальну систему, усе виглядає доволі механістично. Нове знання майже завжди будується зі старого. Ідея - це трансформація попередніх ідей. Коли ми накладаємо жорсткі обмеження на доступ до інформації, ми зменшуємо простір пошуку рішень. В обчислювальних системах це майже завжди призводить до одного й того самого результату: менше несподіваних відкриттів і повільніші інновації.

З іншого боку, у цієї машини є ще один параметр - стимули до створення. Якщо обнулити мотивацію авторів та інвесторів, виробництво складних речей починає буксувати. Фільм, ліки чи гра не виникають з повітря. Тому авторське право історично працювало не як оптимізація знань, а як економічна милиця.

Тепер на сцену виходить штучний інтелект і остаточно все ускладнює. Генеративні моделі не крадуть контент у людському розумінні слова. Вони роблять те, що цивілізація робила завжди: перетравлюють культурний архів, всмоктують поживне і видають... статистичні комбінації. Кишковий тракт культури. Мільярди текстів, музики та зображень йдуть у велетенську машину трансформації патернів.

Ідея абсолютної оригінальності при цьому злегка лускається. Якщо чесно покопатися, людська творчість працює майже так само. Просто раніше процес відбувався в голові композитора чи письменника, а тепер ще й у нейромережевому векторному просторі.

У цьому сенсі авторство поступово зміщується. Раніше автором вважався той, хто писав текст. Тепер дедалі частіше автор - той, хто вмів поставити моделі правильний запит. Промпт-інжиніринг несподівано став новою алхімією: майстер не той, хто варить зілля, а той, хто виставляє правильну температуру в печі.

При цьому вартість виробництва інформації падає майже до нуля. Машини можуть генерувати тексти, музику й зображення швидше, ніж люди встигають їх читати й слухати. Виробництво перестає бути дефіцитом. Дефіцитом стає увага. І ось тут старі юридичні конструкції починають скрипіти.

Історія вже показувала, як подібні кризи ламають закріплені інститути. Пандемія COVID-19 раптово змусила переглянути навіть патентні правила у фармацевтиці. Коли на кону стоїть глобальна проблема, священні корови інтелектуальної власності починають виглядати трохи менш священно.

Технологічні кризи взагалі часто відіграють роль еволюційного стусана. Інтернет струснув музичну індустрію. Пандемія пришвидшила цифрові комунікації. Штучний інтелект, схоже, готується влаштувати схожий стрес-тест усій системі авторських прав.

Парадоксально, але одне із рішень вже давно існує. Відкритий код. Це не благодійність і не ідеалізм. Це еволюційна стратегія. Коли ідея відкрита, вона починає мутувати. Розробники додають поліпшення, виправляють помилки, створюють нові гілки. Закриті системи іноді нагадують генетичний інцест: продукт існує, але поступово вироджується.

Зрештою, ми приходимо до доволі дивного стану. Інформація прагне поширюватися не тому, що вона “хоче” у романтичному сенсі. Просто так працює система пошуку знань. Що більше доступних ідей, то більше несподіваних комбінацій. Спроба повністю зупинити цей потік ліцензіями виглядає приблизно як будівництво греблі з туалетного паперу під час цунамі. Система все одно знайде обхідний шлях. Мабуть, найближчим часом копірайт не помре. Він просто змінить професію. Замість полювання на школярів із торрентом працюватиме тілоохоронцем великих бюджетів і брендів.

Найчесніше формулювання нової реальності звучить так: ідеї - це не фортеці. Це віруси. І єдиний спосіб зробити ідею безсмертною - дозволити їй вільно поширюватися, мутувати й заражати інші ідеї. Зрештою, вся цивілізація - це просто гігантська розподілена мережа, де кожен вузол пересобирає чужі думки й відправляє їх далі. Іноді в трохи поліпшеній версії. Іноді з парою нових багів. Але саме так і працює еволюція знань.

Швидше за все, суперечка про інтелектуальну (привіт, ШІ) власність - це суперечка про правила гри, яка вже закінчилася. Уся логіка авторського права будувалася навколо рідкісного ресурсу: людської праці й обмеженого виробництва контенту. Але тепер у гру ввійшов гравець, який штампує тексти, музику й картинки зі швидкістю принтера, що не має юридичного статусу, біографії, потреби платити за квартиру й купувати нову гітару. Виникає дивна зона: контент є, автора немає. Або автор є, але він алгоритм. Або автор - це той, хто написав промпт. Або той, хто навчив модель. Або взагалі вся мережа даних разом. Право, яке десятиліттями сперечалося про строк захисту в 70 років, раптово стикається з питанням куди більш незручним: кому взагалі належать тексти, які пише машина, і чи має сенс володіти тим, що виробляється мільйонами примірників на секунду. Не виключено, що через пару десятиліть головний зсув виявиться не в строках ліцензій, а в самій ідеї авторства. А словосполучення “авторське право” звучатиме приблизно як “профспілка сажотрусів”.